

ARAB TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMADA DUCH KELINADIGAN BA'ZI QIYINCHILIKLAR

O'zbekiston davlat Jahon tillari universiteti
Tarjimonlik fakulteti 2-kurs talabasi
Suleymanova Nazerke Usenovna
Suleymanovanazerke586@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada arab tilidan o'zbek tiliga bolalar yoki arab tilini endi o'rganayotganlar uchun mo'ljallangan hikoya va ertaklarning tarjima jaroyinida uchraydigan ba'zi bir qiyinchiliklari tahlil qilingan. Asosiy e'tibor lingvistik tafovutlar, madaniy mazmuni moslashtirish, harfiy va ma'naviy tarjima o'rtasida muvozanatni saqlash, hamda terminologik muammolarga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Arab tili, tarjima jaroyoni, lingvistik qiyinchiliklar, madaniy moslashuv, terminologik muammolar.

Abstract: This article analyzes some of the challenges encountered in the process of translating stories and tales from Arabic into Uzbek, aimed at children or beginners learning the Arabic language. The main focus is on linguistic differences, adapting cultural content, balancing literal and meaningful translation, and addressing terminological issues.

Key words: Arabic language, translation process, linguistic challenges, cultural adaptation, terminological issues.

Аннотация: В данной статье анализируются некоторые трудности, возникающие при переводе рассказов и сказок с арабского на узбекский язык, предназначенных для детей или начинающих изучать арабский язык. Основное внимание уделяется языковым различиям, адаптации культурного контекста, балансу между буквальным и смысловым переводом, а также терминологическим проблемам.

Ключевые слова: Арабский язык, процесс перевода, лингвистические трудности, культурная адаптация, терминологические проблемы.

Darhaqiqat, arab tilida tarjima qilingan matnlar o'zbek tiliga moslashtirish jarayonida lingvistik, madaniy va uslubiy qiyinchiliklar yuzaga keladi. Ushbu maqolada arab tilini o'rganish uchun Enes Bali tomonida jamlangan "Boshlang'ich daraja matn o'qish kitobi"ni tarjima qilish jarayonida duch kelgan ba'zi qiyinchiliklar tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu hikoyalar orqali bolalar va yoshlar tarbiyasida axloqiy qadriyatlar, bilimga ishtiyoq va tabiatni sevish targ'ib qilinadi. Arab tilidagi hikoyalar, matnlar asosan axloqiy qarashlarni o'z ichiga qamab oladi. Tarbiyaviy hikoyalar orqali bolalarga axloqiy va insoniy qadriyatlar uqtiriladi. "Biz kattalaga yordam beramiz" hikoyasida Xitam va Sobit keksa kishiga yordam berib, kattalarga, yordamga muhtoj odamlarga yordam berish kerakligining ahamiyati yoritilgan. "Yer" hikoyasida esa, ota bolalariga mehnatning qadr-qimmatini qanchalar muhim ekanligi takidlanaydi: "Yer bu- haqiqiy xazina. Uni asrang va mehnat qiling".

Tarjima jarayonidagi tajribalar va xulosalar asosida ushbu mavzudagi qiyinchiliklar tahlil qilinadi: Arab va o'zbek tillari grammatik tuzilishidagi farqlar tarjima jarayonida qiyinchilik tug'diradi.

1. Jins kategoriyasi va fe'l shakllaridagi tafovutlar: Arab tilida jins kategoriyasi mavjud, leki o'zbek tilida bunday xususiyat mavjud emas. Masalan, o'zbek tilida 3-shaxs birlik uchun erkak va ayol jinsi uchun "u" olmoshi ishlatiladi. Ammo arab tilida muzakkar jins uchun "هو", muannas jins uchun "هي" ishlatiladi. Shuningdek, arab tilida fe'llar jins va son bilan o'zgaradi. "قَالَ الرَّجُلُ: تَفَضَّلًا" iborasidagi "تَفَضَّلًا" ikki erkak kishiga qaratilgan bo'lib o'zbek tilida bunday xususiyat bo'lmaganligi uchun kontekstga moslashtirib "Marhamat" shaklida ishlatamiz.

2. Tilning sintaktik strukturasi farqlar: O'zbek tilida gap odatda ega bilab boshlanib, keyin kesim keladi (SVO tartibi), ya'ni birinchi subyekt (ega), keyin predikat (kesim) o'ratsida aniq tartib mavjud. Ammo, arab tilida odatda gap kesim ya'ni fe'l (VSO tartibi) bilan boshlanadi. Taniqli arab tilshunosi Muhammad al-Baytariy arab tilining sintaksisi, gap bo'laklarining tartibi haqida salmoqli ishlar olib borgan va "الطريقة العربية في النحو" (Arab tili haqida maqolalar) va "المقالات في اللغة العربية" (Arab tili grammatikasi usullari) asarlarini yozgan. Masalan,

"عَادَ ثَابِتٌ وَخَتَامٌ مِنَ الْمَدْرَسَةِ" jumlasini o'zbek tiliga tarjima qilganimizda "Sobit va Xitam maktabdan qaytdi" tarzida gap bo'laklarining tartibi o'zgaradi. Har bir til o'z mantiqiy tuzilmasiga ega. Tarjima qiluvchining vazifasi mazmuni bir til tuzilmasidan boshqasiga o'tkazishdir.[1]

3. Morfologik farq ya'ni kelishik kategoriyasi: O'zbek tilida kelishiklar so'zlarning ma'no va sintaktik vazifalarini ifodalashda ishlatiladi. Arab tilida esa bu kategoriya mavjud emas. Arab tili sintaksisida so'zlar o'zaro bog'lanishini gapning tartibi va ba'zi grammatik vositalar, odatda predloglar yordamida ifodalanadi. Masalan, "عَادَ ثَابِتٌ وَخَتَامٌ مِنَ الْمَدْرَسَةِ إِلَى الْبَيْتِ" jumlasini "Sobit va Xitam maktabdan uyga qaytdi" tarzida tarjima qilamiz. Arab tilida kelishiklar yo'q bo'lganligini sababli chiqish va jo'nalish kelishiklari "مِنْ" va "إِلَى" predloglari yordamida ifodalangan.

4. Madaniy mazmunlarni moslashtirishdagi qiyinchiliklar: Ba'zi arabcha iboralar bevosita tarjima qilinganida o'zbek tilida tushunarsiz bo'lishi mumkin. Masalan, "بارك الله فيكما" (Alloh sizlarga baraka bersin) kabi diniy iboralar kontekstga qarab o'zbek tilida ham asosan diniy mazmuni saqlab qolgan holda ishlatiladi.

Ba'zi matnlardagi madaniy elementlarni tushuntirishni talab qilinadi. Masalan, "جمل" (tuya) arab madaniyati uchun odatiy tushuncha bo'lsa-da, o'zbek kitobxonlari uchun tushunarsiz bo'lishi mumkin. Shuning uchun qo'shimcha izohlar talab qilinadi. Tarjima nafaqat so'zlarni, balki madaniyatni ham ko'chirish jarayonidir [2].

5. Harfiy va ma'naviy tarjima o'rtasidagi muvozanat: Arab tilidagi iboralarni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish ko'pincha qiyinchilik tug'diradi. Masalan, "دَارُ الدَّرْسِ" iborasini "Dars uyi" deb tarjima qilishda harfiy ma'nodan ko'ra mazmuniy ifoda ustun qo'yilgan.

6. So'zlarning takrorlanishi ya'ni polisindetsiya muammosi: Arab tilida gaplar odatda "و" bog'lovchisi bilan bog'lanadigan holatlar ko'p, lekin buni o'zbek tiliga tarjima qilayotganda to'g'ridan to'g'ri tarjima qilinmaydi. Bog'lovchi o'rnida boshqa

birliklar ishlatiladi. Masalan, “ في يوم من الأيام ، مرّ فأر صغير قرب اسد نائم ، وازعجه، فغضب ” jumlasini “Kunlardan nir kuni kichkina sichqon sherning oldidan o'tdi va uni bezovta qildi va sher g'azablandi va uni yemoqchi bo'ldi” tarzida emas balki “Kunlardan bir kuni kichkina sichqon uhayotgan sherning oldidan o'tib uni bezovta qildi. Shunda sherning jahli chiqib uni yemoqchi bo'ldi” tarzida tarjima qilamiz.

7. Polisemiya ya'ni so'zlarning ko'p manoligi: Har bitta tilda bo'lganligi kabi arab tilida ham ko'p ma'noli so'zlar mavjud va bu jihat tarjima jarayonida bir qancha qiyinchiliklarga olib keladi. Masalan ,

“وجد” fe'linig “دخلنا المركز ، فوجدنا أيامنا شبابيك كثيرة، و عدة موظفين” “topmoq”, “duch kelmoq”, “bor bo'lmoq” degan ma'nolari mavjud. Lekin bu kontekstda “Bo'limga kirdik va oldimizda ko'p derazalar va xodimlarga duch keldik” tarzida tarjima qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, arab tilidan o'zbek tiliga tarjima jarayonida duch keladigan qiyinchiliklar ko'plab lingvistik, madaniy va uslubiy masalalarni o'z ichiga oladi. So'zlarning ko'p ma'noligi, gramatik farqlar, madaniy kontekstni moslashtirish va harfiy va ma'noviy tarjima o'rtasidagi muvozanat kabi qiyinchiliklar tarjimonning murakkab vazifasini ta'kidlaydi. Ayniqsa, bolalar adabiyotini tarjima qilishda, bu muammolar nafaqat tilning o'ziga xosliklarini, balki madaniy farqlarni ham hisobga olishni talab qiladi. Tarjima jarayonida har bir so'z va ibora kontekstga mos ravishda ishlatilishi zarur, chunki har bir tilning o'z tuzilishi va ma'nosi mavjud. Arab tilidan o'zbek tiliga tarjima jarayonida duch keladigan qiyinchiliklar ko'plab lingvistik, madaniy va uslubiy masalalarni o'z ichiga oladi. So'zlarning ko'p ma'noligi, gramatik farqlar, madaniy kontekstni moslashtirish va harfiy va ma'noviy tarjima o'rtasidagi muvozanat kabi qiyinchiliklar tarjimonning murakkab vazifasini ta'kidlaydi. Ayniqsa, bolalar adabiyotini tarjima qilishda, bu muammolar nafaqat tilning o'ziga xosliklarini, balki madaniy farqlarni ham hisobga olishni talab qiladi. Tarjima jarayonida har bir so'z va ibora kontekstga mos ravishda ishlatilishi zarur, chunki har bir tilning o'z tuzilishi va ma'nosi mavjud[3].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ibn Jinni, al-Xasais (Xususiyatlat)
2. Nuh Zarruq
3. G'. Salomov , Tarjima nazariyasiga kirish, 155- bet.
4. <https://en.wikipedia.org>.
5. Mirqobil Xasanov, Arab tili, 2019